

تغییرات اقلیمی چه گونه موجب افزایش کار کودکان می شود؟

تألیف
نادر اقصایی

سروناز احمدی

در چهاردهمین نشست سالانه‌ی کار کودک در سازمان جهانی کار در ۲۰۲۳، گزارش شد که تغییرات اقلیمی کار کودکان را چند برابر کرده است، به‌ویژه در کشورهایی که به‌لحاظ اقتصادی ضعیف‌اند و بنابراین کم‌تر می‌توانند خود را با تغییرات اقلیمی سازگار کنند، این امر بیش‌تر مشاهده می‌شود. تغییرات اقلیمی به‌طور خاص بر کار کودکان در بخش‌های کشاورزی، جنگل‌داری، شیلات و گردشگری تأثیر می‌گذارد که همگی بخش‌های اقتصادی مهمی در کشورهای کم‌تر صنعتی با میزان بالای کار کودک هستند. اما تغییرات اقلیمی چگونه می‌تواند موجب افزایش کار کودکان شود؟

قبل از هر چیز باید اشاره کرد که ۷۰ درصد کودکان کار در سطح جهان یعنی حدود ۱۱۲ میلیون کودک در بخش کشاورزی کار می‌کنند و بیشتر هم در آسیا و آفریقا. تغییرات اقلیمی موجب تغییر الگوی بارش، خشکسالی، توفان، سیلاب، فرسایش خاک، کمبود آب، تغییر میزان نمک آب، فقر خاک، افت سطح آب‌های زیرزمینی، کاهش باروری خاک و مواردی از این دست می‌شوند که همگی بر کشاورزی تأثیر منفی دارند و بنابراین موجب کاهش درآمد آن خانوارهایی می‌شود که معیشت آن‌ها وابسته به کشاورزی است، به‌ویژه خانوارهای روستایی.

وقتی هم که خانواده‌ای فقیر شود و یا فقرشان تشدید شود، بیشتر احتمال دارد که بر کار کودکان در آن خانوار تکیه شود تا کاهش درآمد خانواده با کار کودکانش جبران شود. برای مثال اکنون در بسیاری از روستاها کودکان خانواده هم مجبور می‌شوند بر سر زمین‌های کشاورزی یا کارهای دیگر بروند و مزد بگیرند. در مواردی هم آسیب تغییرات اقلیمی طوری است که زمین‌های کشاورزی عملاً غیر قابل‌کشت می‌شوند و بنابراین آن فرصت‌های شغلی که به‌واسطه‌ی کشاورزی به وجود آمده بودند، از بین می‌روند. برای مثال اگر کودک در زمین کشاورزی کار می‌کرده، حالا باید به سراغ کارهای دیگر یا به شهر برود. به این نکته هم باید توجه داشت که این کودک مهاجر اکنون در شهر در معرض آسیب‌های خاص کار در شهر هم قرار می‌گیرد، ازجمله انواع آسیب‌های اجتماعی، تصادفات و برخوردهای تند مأموران. از طرفی پژوهش‌ها نشان می‌دهند که هنگام خشکسالی وقتی در زمین‌های کشاورزی کاری برای کودکان نیست این کودکان اغلب به بخش‌های دیگر برای کار فرستاده می‌شوند که بسیار پرخطرترند و کار در آن‌ها سخت‌تر است، از جمله معادن و یا کوره‌های آجرپزی. از

تغییرات اقلیمی چه گونه موجب افزایش کار کودکان می شود؟

سوی دیگر وقتی تغییرات اقلیمی فرصت های شغلی را از بین می برد و موجب بیکاری می شود خانواده ها را مجبور به مهاجرت اقلیمی به صورت دائم و یا فصلی می کند. مهاجرت خانواده ممکن است در داخل کشور خودشان باشد، مثلاً از روستا یا شهری در منطقه ای خاص به شهر یا حاشیه ی شهری در منطقه ای دیگر بروند و یا به کلی کشور خود را ترک کنند. در این مورد باید توجه داشت که مهاجران همیشه، به ویژه در ابتدای مهاجرت خود، به لحاظ معیشتی در وضعیت آسیب پذیرتری قرار دارند. خانواده ای که به اجبار مهاجرت می کند به یکباره حمایت اجتماعی و شبکه های حمایتی خانوادگی خود را از دست می دهد. ضمناً اگر این خانواده از کشور خود مهاجرت کرده باشد حالا در برابر قانون کشور جدید به عنوان یک مهاجر شخصیت حقوقی آسیب پذیری دارد، خصوصاً اگر مدارک اقامتی لازم را نداشته باشند.

این نوع مهاجرت های اجباری همچنین بسیار موجب بازماندگی کودکان از تحصیل می شوند. برای مثال ممکن است خانواده در فصلی به مقصد مهاجرت خود رسیده باشد که دیگر نمی تواند کودکانش را در مدرسه ثبت نام کند. تمام این موارد با تأثیر منفی خود بر وضعیت اقتصادی خانواده مهاجر می تواند موجب اتکای بیشتر خانواده بر کار کودکانش شود. در عین حال، وقتی کودکی امکان رفتن به مدرسه ندارد و خانواده اش هم درگیر فقر است، بسیار احتمال دارد که این کودک به سر کار فرستاده شود.

به زمین های کشاورزی بازگردیم. همان طور که پیش تر گفتیم تغییرات اقلیمی بر کشاورزی تأثیرات منفی دارد. نمونه ای از این تأثیرات منفی کاهش بهره وری کشاورزی است. همین هم موجب می شود که اگر کودکی در بخش کشاورزی کار می کرده حالا برای رسیدن به همان میزان قبلی محصول مجبور شود برای ساعات طولانی تر و با شدت بیشتر و سخت تر کار کند. همچنین، تغییرات اقلیمی می تواند موجب تغییر الگوی بارش شود. همین هم باعث می شود که وقتی بارندگی زیاد است و بنابراین در زمین های کشاورزی به کارگر احتیاج است، به ویژه زمین هایی که محصولاتشان وابستگی بیشتری به آب دارند، کودکان از مدرسه بیرون آورده و به سر کار فرستاده شوند. پیش تر گفتیم که در زمان خشکسالی و نبود بارندگی هم کودکان بر سر کارهای پرخطرتر و سخت تر مانند کار در معادن یا کوره های آجرپزی فرستاده می شوند. از سوی دیگر وقتی تغییرات

اقلیمی موجب بلایای طبیعی، از جمله توفان و سیلاب می‌شود، ممکن است به یکباره کل محصول زمین کشاورزی از بین برود و این ضربه‌ای جبران‌ناپذیر به اقتصاد خانواده‌ای می‌زند که به کشاورزی وابسته است.

در بلایای طبیعی کودکان بسیاری خانواده خود را از دست می‌دهند یا گم می‌کنند و حال کودکی که تنها مانده و خود باید مخارجش را تأمین کند مجبور می‌شود که کار کند. پژوهش‌ها نشان می‌دهند اثر بلایای طبیعی در نسل‌های بعد هم تداوم می‌یابد. به این معنا که مادرانی که بلایای طبیعی را تجربه کرده‌اند بیشتر احتمال دارد کودکانی داشته باشند که دسترسی کم‌تری به تحصیل دارند و بیشتر هم احتمال دارد که در کودکی کار کنند. وقتی چنین حوادثی رخ می‌دهد آنچه کشت شده تخریب می‌شود و یا محصول کم‌تری برداشت می‌شود. درضمن، ممکن است ابزارآلات، ماشین‌آلات و انبارهای کشاورزی و حتی خانه‌های کشاورزان هم تخریب شود که جایگزین کردن و یا ساختن دوباره این‌ها هزینه‌های بسیار بالایی نیاز دارد و زمان زیادی هم می‌برد.

تغییرات اقلیمی ضمناً کار کودکان را پرخطرتر می‌کند. وقتی گرما در زمین‌های کشاورزی افزایش می‌یابد کودکان بیشتر در معرض ابتلا به بیماری‌های ناشی از گرما و دمای بالاتر از ۳۶ درجه قرار می‌گیرند و برای مثال بیشتر احتمال دارد که فشار یا استرس گرمایی (heat stress) را تجربه کنند. این فشار یا استرس گرمایی وضعیتی است که می‌تواند موجب ازکارافتادن برخی اندام‌های بدن شود و کودکان در مقایسه با بزرگسالان در برابر آن آسیب‌پذیرترند. همان‌طور که پیش‌تر گفتیم، وقتی بهره‌وری پایین می‌آید کودک مجبور می‌شود ساعات بیشتری و با شدت بیشتری، کار کند که همین هم احتمال گرم‌زدگی کودکان را بیشتر می‌کند. کودکانی که در کوره‌های آجرپزی کار می‌کنند هم در معرض این خطرات ناشی از گرما قرار دارند. البته این کودکان به‌جز گرمای زیاد با خطرات دیگری هم روبرو هستند.

تغییرات اقلیمی موجب می‌شود کودکانی که در زمین‌های کشاورزی کار می‌کنند بیشتر در معرض حوادث شدید آب‌وهوایی مثل توفان قرار بگیرند. این کودکان به بیماری‌هایی مثل مالاریا یا تب‌دنگی هم بیشتر مبتلا می‌شوند چون در محیط کار خود بیشتر با حشرات مواجه هستند. همچنین، تغییرات اقلیمی می‌تواند موجب افزایش حشراتی شود که برای کشاورزی و سلامتی انسان مضر هستند. از طرفی برای بالابردن

تغییرات اقلیمی چه گونه موجب افزایش کار کودکان می شود؟

بهره‌وری، از مواد شیمیایی بیشتر استفاده می شود و تماس با این مواد شیمیایی به نوبه‌ی خود به کودکان آسیب می زند. از طرف دیگر حجم زیاد گردوغباری که این کودکان با آن سروکار دارند و تغییرات اقلیمی هم آن را افزایش داده برای سلامت این کودکان مضر است. کودکانی که در بخش جنگل‌داری کار می کنند نیز به واسطه‌ی تغییرات اقلیمی بیشتر احتمال دارد که آتش‌سوزی در جنگل را تجربه کنند. همچنین باید توجه داشت که به طور کلی کارکردن در چنین شرایط پرخطری سلامت روان کودکان را هم به شدت به خطر می اندازد.

این مخاطرات کاری ناشی از تغییرات اقلیمی بر کارگران بزرگسال این مشاغل هم تأثیر می گذارد و برای مثال می تواند موجب بیماری مادر یا پدر کارگر شود و یا به کلی توانایی کارکردن را از بزرگسالان خانواده بگیرد و وقتی هم که بزرگسالان خانواده دیگر نتوانند کار کنند خانواده برای تأمین مخارج خود مجبور می شود کودکان را به سر کار بفرستد یا اتکای بیشتری به کار کودکان پیدا کند.

باید توجه داشت که تغییرات اقلیمی موجب جنگ بر سر منابع کمیاب هم می شوند و جنگ بدترین انواع کار کودک را افزایش می دهد، از جمله کار کودکان به عنوان کودک سرباز و یا کار اجباری کودکان به ویژه به عنوان کارگر جنسی. ضمناً در مناطق جنگ زده مدارس و دسترسی به خدمات ابتدایی هم از بین می روند و خانواده‌ها در وضعیت معیشتی بسیار آسیب پذیری قرار می گیرند و درگیر فقر گسترده‌ای می شوند که همین هم باز موجب تکیه خانواده بر کار کودکان می شود.

سخن آخر این که تغییرات اقلیمی با رقم زدن بلایای طبیعی و حوادث شدید آب و هوایی می تواند موجب تخریب مدارس، مراکز درمانی، جاده‌ها، شبکه‌های حمل و نقل، کانال‌های انتقال آب و شبکه‌های توزیع برق شود. وقتی هم که مدرسه‌ای وجود نداشته باشد تا کودک در آن تحصیل کند و یا وسیله‌ی حمل و نقلی نباشد که کودک از آن استفاده کند و همین هم موجب شود او به مدرسه نرسد و یا اگر هم برسد دیر برسد، بیشتر احتمال دارد که این کودک به جای درس خواندن بر سر کار برود. ضمناً باید توجه داشت که کودکان در چنین شرایطی زمان بیشتری را صرف بردن آب و سوخت به محل زندگی خود می کنند و در نتیجه کم تر برای درس خواندن زمان

خواهند داشت و همین هم احتمال ترک تحصیل آن‌ها را افزایش می‌دهد. در عین حال، تخریب شبکه‌های توزیع برق موجب می‌شود مسیر رفت‌وآمد کودکان به محل کار خود به‌خاطر تاریکی ناامن شود و یا کودک در محل کار خود دچار برق‌گرفتگی شود. به‌طور کلی می‌توان گفت که تغییرات اقلیمی از طریق تشدید فقر با کار کودکان پیوند می‌خورد و شرایط و مشکلات ناشی از آن را تشدید می‌کند.